

Mrázik Julianna

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Rózsa a holdudvaron. A rózsa szimbolikája József Attila költészetében

Géczi János 70. születésnapjára

József Attila nem „rózsás költő”. Mégis, elemzésre alkalmas mértékű költészetében a rózsára utalás, a rózsakép, különféle összetételben. Tanulmányunkban ezt a megbúvó szimbolikát tettük vizsgálat tárgyává. Együtt kérdezhetjük a költőnővel: „Mi marad meg a versből legtovább? Úgy hiszem, minden versolvasó memóriája nyílegyenesen válaszolja, hogy ami a versből a legtovább él, az a részlet.”

– ...Melyik utat válasszam?

– Azt, ahol maradandóbbat tudsz alkotni.

(A szerző és GJ közötti párbeszéd része, valamikor 1998-ban)

Bevezetés

„Voltaképpen a versemlékezetről szeretnék írni, versmegtartó és versfelejtő beidegzéseinkről. És nem a rózsákról. – írja Nemes-Nagy Ágnes *Szó és Szótlanság* (1987) művében. – De – eléggé meglepő módon – versemlékezetem és -felejtésem nem egy szögletben találkozom rózsával. Valódiakkal és pótrózsákkal, tökéletesekkel és kellemetlenekkel, ilyen-olyan színűekkel, itt-ott fanyar, leendő hecserlilekvárral is. Az emlékezet és a felejtés küszöbét nem a gyom veri fel bennem, hanem a rózsa, ha versről van szó. – folytatja. – Módszeresen fogtam neki a kutatásnak, heteken át szedtem le egy-egy verskötetet a polcra, különösen a 'rózsás' költőket. Úgy gondoltam, a rózsa az egyetlen alap, amelyből kiindulhatok.”

József Attila nem „rózsás költő”. Mégis, elemzésre alkalmas mértékű költészetében a rózsára utalás, a rózsakép, különféle összetételben. Tanulmányunkban ezt a megbúvó szimbolikát tettük vizsgálat tárgyává. Együtt kérdezhetjük a költőnővel: „Mi marad meg a versből legtovább? Úgy hiszem, minden versolvasó memóriája nyílegyenesen válaszolja, hogy ami a versből a legtovább él, az a részlet.” József Attila alakja lírikus költőként emlékezetes marad. Költészetében gyakran találunk motívumokat és szimbólumokat, amelyek a megértés mélyebb értelmét és a megértés feletti érzelmeket közvetítik verseiben. Az egyik ilyen – kevéssé elemzett – motívum a rózsa.

Tanulmányunkban arra vállalkoztunk, hogy ikonológiai, ikonográfiai elemzéssel (Géczi, 2008) kísérletet tegyünk annak feltárására, hogy mint jelentéshordozó milyen

szerepet tölt be József Attila költészetében a rózsza. Az ikonográfiai, ikonológiai stratégiát szentimentelemzéssel egészítettük ki, és a költői életeseményekkel is összefüggésbe hoztuk a korrekció, a pontosabb megragadhatóság végett, vagy éppen az ellentmondássságra utalva. Végül együttállásokat, jellegzetességeket fogalmazunk meg az elvégzett szövegvizsgálat alapján.

A szimbólumtörténet – és -elemzés – veszélye, hogy ott is párhuzamot vagy az összevetés lehetőségét keressük, ahol ilyen eredetileg nincs. A felszín hasonlósága alatt gyakran teljesen eltérő szimbolikus tartalmak rejlenek. Csak ha folyamatában: a világképben, antropológiában, etikában, a képzési sajátosságokban, a tartalmi jelentésekben és a jel algoritmizáltságában is felfedezzük az összetartást, illetve az azonosságokat, akkor indokolt az összevetés (Géczi, 2007b). Ebből a megfontolásból is módszertani kombinációt alkalmaztunk, tehát nem verselemzésre vállalkoztunk, hanem kapcsolatokra, belső hálózatokra mutatunk rá, a rózsza-szimbólum változatos kontextusát megmutatva József Attila ilyen képeket alkalmazó verseiben. Egy további limitáció, hogy elemzésünk nem lehet teljeskörű; a kutatói kérdésünk arra szorítkozik, milyen szándékkal nyúl József Attila a rózsza-szimbólumhoz, és miként teszi ezt.

A rózsza-motívum vizsgálata József Attila verseiben

A rózsza-motívum tehát összetett jelentéshordozóként jelenik meg József Attila költészetében. S bár a befogadóra hagyja, hogy ezeket a jelentéseket és érzéseket mélyebben megértse és értelmezze a versek kontextusában, számunkra ez a komplexitás a művek vizsgálatának elemzési kereteként szolgál. József Attila költészete gazdag érzelmekkel, mélységgel és szimbólumokkal rendelkezik, és a rózsza-motívum egyike a sok érdekes elemnek, amelyek gazdagítják költői világát. Ennélfogva nem teljesen előzmény nélküli a „rózsás” áthallások keresése, kimutatása a költő műveiben: a *Magyar Színszótár* vizsgálata a „rózsaszín” szó és alakváltozatainak előfordulását 6-ra tette verseiben. A József Attila-összes tizennégy „rózsás-verset”, azaz a rózsát mint jelképet tartalmazó vagy azt említő költeményt tartalmaz (Földvári, 2017).

A vizsgálat elemzési kerete: az ikonológiai és ikonográfiai aspektus

Ernst Panofsky művészeti alkotások értelmezésére kimunkált négylépcsős módszerének első lépése a **prefiguratív elemzés**, amelyben az alkotás témáját, tartalmát, stílusát és további elemeit azonosítjuk. A második lépés a **konfiguratív elemzés**, ahol az alkotás elemeit egy narratív vagy szimbolikus kontextusba helyezzük. A harmadik lépés a **tipológiai elemzés**, amelyben az alkotást összehasonlítjuk más, hasonló témájú vagy stílusú alkotásokkal. A negyedik lépés a **hermeneutikai elemzés**, amelyben az alkotás szimbolikus jelentését értelmezzük (Panofsky, 1984).

1. táblázat. Panofsky módszertani sémája (1984. 293.)

az értelmezés tárgya	az értelmezés aktusa	a szükséges felkészültség	a korrekció eszköze, szentiment és életrajzi események
elsődleges vagy természetes képtárgy	preikonografikus leírás	mindennapi tapasztalat	a stílusok története
másodlagos vagy konvencionális képtárgy, ábrázolások, történetek, allegóriák	ikonográfiai elemzés	irodalmi forrásismeret	a típusok története
belső jelentés vagy tartalom: szimbolikus értékek	ikonológiai értelmezés	szintetikus intuíció	a kultúra jelenségeinek története

A preikonografikus szint jellemzői, Panofsky modellje alapján

Az alapvető fizikai/vizuális elemek egyszerű azonosítására és leírására összpontosít. Az elemek azonosítása történik; a képi elemek, motívumok, szimbólumok, amelyek a művészeti alkotásban láthatóak, de még nem rendelünk hozzájuk jelentést vagy szimbolikus tartalmat. *Az ikonografikus szinten történik az azonosított elemek jelentésének és szimbolikus tartalmának megértése, összehasonlítása a kulturális kontextusban: a képi elemek milyen szerepet játszanak egy adott kulturális vagy történeti – életrajzi – kontextusban. Szimbólumok, motívumok, allegóriák értelmezése és azok kapcsolata az adott kornak vagy kultúrának szokásaival. A legmélyebb szint az ikonológiai, ahol a művészeti alkotásokat egy adott kultúra, időszak vagy filozófiai rendszer szempontjából értelmezzük: összekapcsolódik a műalkotás egyetemes jelentése a mélyebb értelmezésekkel, és a szöveg mögötti tökéletesebb jelentéseket/konnotációkat értelmezhetjük.*

Panofsky hármas rendszerébe az ikonográfia két – egy leíró és egy interpretatív – fázisát iktatja Roelof van Straten, így négyre emelve az eredeti lépések számát: kettő-kettő a leírásé, illetve az interpretációé. Ebben a rendszerezésben az intuíció helyét is pozitív ismeretek, valamint a források töltik be (Újvári, 2019).

A kép – vizsgálatunkban a rózsza – egyrészt az emberábrázolás eszköze, másrészt a kép létrehozója mentalitásához kötött gondolat kifejezője. Értelmezéséhez kétféle aspektussal közelíthetünk: a képet a megjelenítő költő oldaláról, vagy a (jel)képpel ábrázolt ember irányából. Mind a leíró, mind az értelmező ikonográfia felhasználja a kor bölcséleti, filozófiai, teológiai, mitikus, tudományos ismereteit, a világ-, az ember-, a műveltségkép forrásait. E módszerekkel a kutatók képesek alkotói mentalitásokat körülírni, meghatározni, keletkezési idejüket behatárolni. A képeket a korszakokon átnyúló vagy éppen vártalanul megváltozó jelképek, érzületek, viselkedési alakzatok dokumentumainak tekintik, amelyek adhatják akár a tudomány ikonikus szemantikáját is (Géczi, 2008)

Az elméleti előzmények bázisán az ikonográfiai, ikonológiai stratégiát szentimentalizációval egészítettük ki, a panofskyi értelemben vett korrekció végett, és a költői életeményekkel is összefüggésbe hoztuk a jelenség vizsgálatát, szintén a jelenség pontosabb megragadhatósága, a szubjektivitás kivédése végett. Ötvözve a releváns művészettörténeti modellkonstrukciókat, elemzésünkben alkalmaztuk az intuíciót, de a jelképpel kapcsolatos már feltárt művészettörténeti-művelődéstörténeti adalékokat, ismeretforrásokat egyaránt, azzal a céllal, hogy együttállásokat, jellegzetességeket fogalmazzunk meg az elvégzett szövegvizsgálat alapján. Mindez haszonnal járhat a műértelmezés-pedagógia területén egy komplex elemzési metodika, megközelítés implementálására.

1. ábra. József Attila Emléke – Floribunda Rózsa. Forrás: József Attila Emléke Floribunda rózsza. Nemesítő: Márk Gergely (1997), színe: világos meggypiros virág: 7 cm, erősen telt. Leírás: 60-70 cm magas, mérsékelten szétterülő bokor. Lombozata sötétzöld, levele középnagy, fényes. Betegségekkel szemben toleráns. Fotó: RNDr. Jiri Žlebčík

József Attila „rózsás” versei

Az 1923–1924-es évek rózsza-szimbolikája

A legkorábbi születésű „rózsás”, azaz rózsajelképet tartalmazó József Attila-vers (2. táblázat), a *Templom; hulla; rózsza* születése körüli életeseményeket tekintve 1923 januárjában József Attila „otthagyja a gimnáziumot” – írja Gyertyán Ervin –, a két utolsó osztályból összevont vizsgát tesz, és magánúton tesz érettségét Budapesten. 1923-ban Makó határában a sínekre fekszik, ez egyik első önmaga ellen irányuló szándéka (Fetykó, 2012).

2. táblázat. *Templom; hulla; rózsza*, 1923. március 10.

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
A preikonografikus szinten azonosíthatók a rózsza mellett olyan fizikai elemek, mint a templom, hulla, templomkert; a leíró jellemzők, mint a komoly, komor, magányos, bús. Az ikonografikus szinten már azonosítható a szimbolikus jelentés a fizikai elemek mögött: szív szimbóluma, a hulla az elhalt életvágyat jelképezi, a rózsza az örök szépség vagy a virágok élete és elmúlása. A leíró jellemzők, mint a komolyság és magányosság, kapcsolódnak az érzelmi hangulathoz. Az ikonológiai szinten kapcsolatokat találhatunk a szöveg és a kulturális, történelmi/filozófiai kontextus között: a templom és a szív kapcsolódhat az emberi szellemi kereséshez, a hulla az elhagyott vágyak pusztulásához, a rózsza pedig az örök élet és a szépség szimbólumához.	negatív (46,2%)

Az egyház, a Biblia, a templom, vagy a Krisztus alakja által képviselt univerzum egyes jellemzőit erőteljesebben hangsúlyozó jelképek közé tartozik a rózsza azzal, hogy a legértékeltőbb magatartást, életvezetést és szemléletet, az önfeláldozó mártírságot képviselte.

A virág mindezekre emlékeztetett. A rózsza a keresztény antropológia és etika önfeladásra utaló jeleként egy rendszimbólum-rendszer alkotójának tűnik (Géczi, 2007a). A *Lázadó Krisztus* versben (3. táblázat) éppen ezt a szimbolikát látjuk: „Több kalászt adj, de azért el ne vedd a / Rózsát.”

3. táblázat. *Lázadó Krisztus*, 1923. április 29.

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
A preikonografikus szinten a <i>rózsza</i> mellett azonosíthatók olyan fizikai elemek és motívumok, mint az Úr, kalászkok, Kozmosz-palota, suba, gerinc, csalánmárt hólyag, vihar, korhadó fa. Az ikonografikus szinten már azonosítható a szimbolikus jelentés a fizikai elemek mögött. Például az Úr szerepe a Jóság és Igazságosság ellentéte, a rózsza lehet az élet, szépség vagy jelentős szimbólum, a suba azéleti átok, a vihar a nehézségek és próbatételek. Ikonológiai szinten az Úr és az ember kapcsolata, azéleti küzdelmek, az igazság és jóság jelentése és az emberi sors szimbolikus ábrázolása is megjelenhet.	negatív (56,9%),

Raj (2004) érdekes művelődéstörténeti adataira hívja fel figyelmünket: a Biblia földjén egyáltalán nem ismerték a rózsát, Izraelben ugyanis nem volt őshonos. A rózsának ez az egyetlen bibliai előfordulása mégis szinte szállóigévé tette ezt a mondatot: „Én a Sáron rózsája vagyok, a völgyek lilioma”, holott a rózsza itt a bibliafordítók tévedéséből ered, és a különleges, keleti szépségű hölgyek jelzőjeként használatos máig (Raj, 2004). A Bibliában a rózsákat nem említik külön, felfedhető azonban néhány összefüggés, így az, hogy a rózsza tulajdonságai „keresztelik” egymást a fő teológiai témákkal: mint a messiási prófécia, a megváltás, a helyreállítás, az élet rövidsége és Krisztus illatának terjesztése az életünkön keresztül. Az 1923-1924 során született verseket együttesen vizsgálva a bibliai utalások és a művészettörténeti szimbolika váratlan kapcsolata jelenik meg: Krisztus alakjához negatív, vádló konnotáció tapad, képében a messianisztikusság helyett a szolga munkájáért fizető úr alakja lép elő. A vers érzelmi attitűdje negatívként értékelhető.

Mondatszintű szentimentelemzés eredményeként a *Szöke hajam* versnek az érzelmi töltete pozitívrá értékelhető (40,2%), s ekkor nem kivehető még az 1928-as év kálváriája (előző évben a budapesti egyetemen kísérli meg egyetemi tanulmányai folytatását, alapvizsgát nem tesz: a Külkereskedelmi

Raj (2004) érdekes művelődéstörténeti adataira hívja fel figyelmünket: a Biblia földjén egyáltalán nem ismerték a rózsát, Izraelben ugyanis nem volt őshonos. A rózsának ez az egyetlen bibliai előfordulása mégis szinte szállóigévé tette ezt a mondatot: „Én a Sáron rózsája vagyok, a völgyek lilioma”, holott a rózsza itt a bibliafordítók tévedéséből ered, és a különleges, keleti szépségű hölgyek jelzőjeként használatos máig. A Bibliában a rózsákat nem említik külön, felfedhető azonban néhány összefüggés, így az, hogy a rózsza tulajdonságai „keresztelik” egymást a fő teológiai témákkal: mint a messiási prófécia, a megváltás, a helyreállítás, az élet rövidsége és Krisztus illatának terjesztése az életünkön keresztül.

Hivatalban francia–magyar levelező.) Különös azonban, amint a költő magát szőke hajjal jeleníti meg, miközben tudható, hogy hajszíne fekete. A jelképek közötti kapcsolat értelmezését két szakirodalmi adat korrigálhatja: értelmezések szerint a szőke és a vörös haj színvegyülete azt a művészi csodát jeleníti meg allegorikusan, amelyet a hagyomány és az újítás termékeny összefonódása hozhat (Angyalosi, 2018), másrészt József Attila korai öngyilkossági gondolatai és 1922-es kísérlete is beleszövődhetnek a *Szőke hajam* (4. táblázat) szimbolikájába: életrajzi tény, hogy többször kísérelt meg öngyilkosságot, próbálkozott gázzal, állítólagosan a haját is felgyújtotta (Fetykó, 2018), ahol a hajjal foglalkozás, más hajszín tulajdonítása esetleg az égő haj színe szimbolikájára utalhat. Az Ady-vízió, a Babits-pamflet megjelenése körül íródó versei magukon viselik a két költő alkalmazta szimbólumrendszerek hatását (Sipos, 2003). Ekkortájt József Attila háromféle szellemi tevékenységet ismer el: az *intuíción* (vagy szemléletet), a *spekulációt* és az *ihletet*, ez utóbbi nem megkerülhető a vers szimbolikája elemzése során, minthogy a művészet szellemiségének az ihletet tekinti, és elhatárolja ezt az előbbi kettőtől, szembeállítja velük (Tverdota, 2018).

4. táblázat. *Szőke hajam*, 1924. február 13.

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
A preikonografikus szinten azonosíthatók a fizikai elemek, mint a rózsából rakott mindig-égő máglya, a szőke haj és az arc/om, a hiába várt csók és az asszony-hatalom. Az ikonografikus szinten a csók és az asszony-hatalom kapcsolódik a szerelem és vágy szimbolikus jelentéséhez. Az ikonológiai szinten az élet megosztása, a vágy és szerelem közötti különbségek, valamint az emlékek és az üstökös képe az élet folyamatát és az emlékezet jelentőségét érinti.	pozitív (40,2%),

A *Dicsértesség* vers jelképei (5. táblázat) kapcsolódásának megértését korrigálhatja az az életrajzi elem, hogy József Attila 1924-ben néhány hónapig, majd később két hétig dolgozott egy-egy banknál, ahonnan idegösszeomlása miatt elküldték, mert a mindennapi munkába járás, rendszeresség megtartása nem sikerül (a kórákás szimbólum, mint életének a mindennapi felépítése terhe, majd az egész másnapra leomlása csüggedése). Nem volt benne tapasztalata, edzettsége, az addigi életmódon változtatás szükségessége krízist vetített elő (Fetykó, 2018). Rendkívül tömör képi világ, összetett szimbolika jelenik meg: egyfelől a népi, a népdal hagyományai szerinti prozódia, másfelől a rózsza-kép mint isteni parafrázis jelenik meg, amit dicsőíteni kell, ugyanakkor a nő képe is átsejlik, akit bár krisztusi köszöntéssel illetünk és felnézünk rá, mégsem enyhül. E kettősség szinte feloldhatatlan ellentmondása teremt feszültséget. Váratlanul előkerült kéziratként jelzi a szakirodalom (Szabolcsi, 1965).

5. táblázat. *Dicsértesség, 1924. október 6.*

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai, leíró szinten a rózsa itt egy élő, szárnyaló lényként jelenik meg, amely énekelni képes. A szárnyalás és az éneklés az étellel, örömmel, és a rózsa szépségével kapcsolható össze. A dicséret a rózsának adott elismerést fejezi ki, de a „csúf, hazug szava” a kettősséget és az ellentmondást is takarhat, és gyanúnk, hogy a kedves megszemélyesítője. A „dicsértesség” tartalmilag a Miatyánk „Szenteltesség meg a te neved” megfelelője. Azt a keresztényi akaratot tételezi, mely a Jézust/Istent dicsérők/szeretők gyarapodásától az élet jobbulását várja (<i>Magyar Katolikus Lexikon</i> , I. 419.). „Minden lelkem csak kőrákás neki.” A költői lélek és a kőrákás ellentmondása: szerelmi kép is lehet, de a felrakás, majd másnapra leomlás ismert áthallása egyaránt. Ikonográfiai szinten a rózsa szellemi vagy érzelmi energiát hordoz. Az ellentmondás, a csúfság és hazugság: kettősség. A kőrákás a merev, hideg, az érzelmek nehézsége. Ikonológiailag az ellentmondás és a kettősség az emberi kapcsolatok és a szerelmi érzelmek bonyolultsága és az érzelmkifejezés nehezítetttsége.	negatív, 72,3%

1924-ben a *Lázadó Krisztus* verse miatt istenkáromlásért perbe fogják, melyben egyébként szintén felbukkan a rózsa-szimbolika. 1924 őszén a szegedi egyetem magyar–francia szakára iratkozik be. A következő évben jelenik meg a *Nem én kiáltok* verseskötete és megtörténik a Horger-féle affér.

Az 1927–1928-as évek rózsa-szimbolikája

Egy újabb elemzési egységként tekinthetjük 1927–1928-as évek verseit, megjelenik a *Medáliák*, amelynek 8. darabjában ismét megjelenik a rózsa, szentimentelemzése eredményei (6. táblázat) alapján pozitív (53,6%)

6. táblázat. *Medáliák (8), 1927–1928*

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai szintű elemzésünk természeti elemeket azonosított a versben a rózsa képe mellett – így a borostyánkő, a kőcsagok, az őszi esték melege. Tárgyak, jelentésteli további szimbólumok a fekete frakk. Az ikonográfiai szinten a vizuális elemek jelentését és azok kapcsolatát vizsgálva a rózsa ezúttal nem hordozhatja a virágok „szokásos” szimbolikáját, mint az élet, a szépség, hanem inkább a múltó idő jelképe: „befut a rózsa, amint rothadok”; a további képek – mint „Borostyánkőbe fagy be az ügyész, / fekete frakkban guggolva kinéz”: búskomorság, elszigeteltség az életesemények tükrében feltétlenül introspekció – mind ismételhettelen, gazdag és egyedi metaforákkal dolgoznak. Ikonológiai szintű kapcsolódások az ügyész megmerevedése és a borostyánkő képe együttesen a jogrendszer merevségére, a változatlanságra utalhat, és az elhervadt rózsa az elmúlást, a haldoklást és az elszigeteltséget is szimbolizálhatja.	pozitív 53,6%

Az értelmezés korrekcióját segítő szakirodalmi források alapján a „politikai tiszta költészet” közé eső versek sorába tartozik a *Klárások* (7. táblázat). Tovább sűríti a megfejtenő

szimbolikát és az értelmezések sokrétűségét az a megközelítés, hogy a *Kláriskok* kapcsolódik a (Vágó) Márta-féle szerelem korábbi darabjaihoz, térbeli építkezésével és nominalitásával. A szimbólumok kapcsolatát nyelvészetileg is megvilágíthatjuk: a *Kláriskok*ban nincs ige, névszók építik fel, amelyek leírnak egy női alakot és párhuzamosan elmondanak egy történetet a nő-férfi viszonyról. Az „aranyöv” és a „kenderkötél” jelentés- és motívumkontrasztja; a „kenderkötél nyakamon” (az 1929-es idegösszeomlással a háttérben) és a *Kláriskok* groteszk képei a nőre, a női testtájakra vonatkozóan: az ékszer és a szép, fiatal női test rút látvánnyá változik át a beszélő cselekedeteként (Horváth, 2008): „Rózsa a holdudvaron, / aranyöv derekadon. / Kenderkötél, / kenderkötél nyakamon.” Az első és második versszakot ugyanazon dinamika szervezi: az első két sor párhuzamosan rajzol egy természeti képet és a lányt, s az utolsó két sor mellbevágó. A lány képe és a természeti elhelyezése az elsőhöz képest felcserélt sorrendben követi egymást (ez a népdalból ismert sorrend.) A verskezdő két sor játékosságát felváltja a konkrét láthatóságtól távolodás. „»Rózsa a holdudvaron«: a kép elemei vers-sztereotípiák, de együtt nem alkotnak olyan rajzos képet, mint amilyeneket az előzőekben láttunk.” (Farkas, 2020) A második strófában az inkább testi szerelem már elragadtatássá fokozódik; kozmikus, káprázatos távlatokba nyílik. („Rózsa a holdudvaron”) „Az »aranyöv derekadon« megint a női szépségről beszél, de már más módon. A szépséget közlő, bensőségesen, általánosítva élhetjük át, mert az öv mindent magába foglal. A kép egyúttal a szerelmesek közti áthatolhatatlan ellentétet is előkészíti.” (Tornai, 1969). Talán egyedül a rózsza motívuma maradt meg tisztán, groteszk és dühödtt konnotációk nélkül (aranyöv, holdudvar, derék), ám beékelve súlyos vádak közé és rímelve a leginkább brutális képekre. József Attila itt egy pillanatra „visszanyúlik” a (valaha, ha voltak) boldogabb időkre, amely visszaemlékezést a rózsza tiszta képének felidézése segíti.

7. táblázat. *Kláriskok*, 1928 nyara

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
A preikonografikus szinten azonosíthatók a rózsza mellett olyan fizikai elemek és motívumok, mint a kláriskok, békafejek, báránygané, aranyöv, kenderkötél, szoknyás láb, harangnyelvek, folyóvíz, jegenyék, lombok. Az ikonografikus szinten már azonosítható a szimbolikus jelentés a fizikai elemek mögött. Például a kláriskok és békafejek lehetnek a természetes környezet részei, a báránygané és aranyöv a gazdagság és szépség szimbólumai, a kenderkötél a kötöttség, a korlátozottság – az akasztás és halál-vágy jele, a rózsza és holdudvar a szerelem és romantika jelképei, a szoknyás láb és harangnyelvek a nőesség és zene szimbólumai. Az ikonológiai szinten a természeti elemek és szimbólumok kapcsolódása tetten érhető az emberi életciklushoz, a szerelem és gazdagság jelentéséhez, a kötöttség és szabadság konfliktusához, a nőesség és zene művészi kifejezéséhez.	(56,4%)

Az 1928-as évben születik két, rózsza-jelképet ismét alkalmazó verse, a Vágó Mártának íródott *Kláriskok* és a *Derengő rózsza* is (8. táblázat), melyeknek mondatszintű érzelmi-töltet-elemzése eredménye már inkább semleges az előzőéhez viszonyítottan (56,4% és 43,5%), hangulata azonban komor, vészjósló. A rózsza-jelképet az 1927–1928-as évek során gyakrabban látjuk megjelenni a későbbi versekkel összevetésben. Az ugyanekkortájt születő *Öreg minden* már negatív érzelmi töltetű (66,1%), a *Sok gondom közt* érzelmi attitűdje negatívként azonosítható (37,3%).

8. táblázat. Derengő rózsa, 1928. szept. 12

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonografikus szinten a <i>rózsaszál</i> , a <i>derengő rózsa</i> mellett a versben megjelennek természeti képi elemek, mint a köd, a szokatlan összetételű <i>papagáj-hajnal</i> , hold, csillagok, szalmakoszorú, szelek, hópelyhek. Az ikonografikus szinten a természeti képek jelentése a szépséggel, a romantikával megféleltethetőek, a szalmakoszorú – a körforgás, az élet és a halál jelképeként –, a tavasz, a hajnal további szimbolikus rétegeket adhatnak a verselemeknek. Az ikonológiai szinten a rózsaszál és a derengő rózsa lehetnek a szépség és múlás szimbólumai, a papagáj-hajnal és a hold pedig a kettősségek és éjszakai atmoszféra kifejezői. A versben a természeti elemek és az évszakok váltakozása is mélyebb jelentéstartalmat hordozhat.	semleges, (43.5%)

A Vágó Mártához írt versek többféle hangon szólnak. Mivel ebben az időszakban is ír politikai tárgyú verset – *Öreg minden* –, ezek metaforikussága átszűrődik az emberöltői életérzést megszólaltató, lázadó, indulatos, vallomásszerű műveken. A szerelmi témájú művek közül kitűnik sajátos vallomásságával a *Gyereksírás* (Horváth, 2008). A *Gyereksírás* vers (9. tábla) érzelmi attitűd-vizsgálata (szentimentelemzés) eredménye pozitív (41,6%), a szimbólumok kapcsolati értelmezésében eligazíthat bennünket az eggyé válás, az összeolvadás szerelmi érzése, egy pszichoanalitikus gyökerű kép projekciója: az anyával szimbiózisban élő ikergyermeké. A vers több élményt, emléket idéz a múltból. Ezt az én személyessége, a beszéd narratív jellege is erősíti, erős képeivel: a száradó kisingek, szendergő két gyerek, s a „halkan járnak vad szomszédaink”. Az anya-gyermek viszony képe – még ha a másik „ikertestvér” kapcsán fogalmazódik is meg – a kései versek tematikus rajzolata fele mutat (Horváth, 2008). További korrekciót segít elő a szimbólumok közötti kapcsolatok elemzésében a Radnóti-féle életrajzi adat hatása (iker-születés és halál). Életrajzi adatként elemzésünket tovább pontosíthatja a mama 1919-es halálának feldolgozhatatlansága. Szimbolikájában Kafka 1912-es átváltozása is inspirálhatta a vers képeit, de semmiképpen sem megkerülhető a „Hanyatt esett bogár bűja ráz, / kezem-lábam ríva hadonász” sorok képeinek egymáshoz való viszonya elemzésekor.

9. táblázat. Gyereksírás, 1928 június

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai szinten a rózsa az anyai kép vonatkozásaival jelenik meg, erre utalhat a <i>rózsató</i> alak a versben, a viharban törődött rózsatóvek képe jelenik meg. Ikonográfiai szintű elemzésben a rózsa lehet az anya gyengéd, tápláló és áldozatos szeretetének, szépségének szimbóluma. A csecsemőtáplálás elvesztése érzelmi mélységet kölcsönöz a szimbólumnak, a viharban törődő ezer rózsató az élet viharait, nehézségeit, az öregség terheit és a szenvedéseket egyaránt jelképezheti. Ikonológiai szinten a rózsa a költő érzéseit és emlékeit fejezheti ki az anyai kapcsolatokról, a gyermekkorról és a veszteségről. Az „édes fogad” elejtése a költő érzékenységét és sebezhetőségét tükrözi. a külső hatások és próbák elleni ellenállásra utal. Ikonológiai szinten a rózsatóvek a versben az előregezés és az idő múlásának szimbólumai lehetnek, különféle kihívásokkal és nehézségekkel szemben. Az ezer rózsató a kínok sokféleségét és a szenvedések gazdagságát mutathatja.	pozitív (41,6%),

10. táblázat. *Öreg minden, 1928 nyara*

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
A rózsza preikonográfiai szinten a versben nem jelenik meg szó szerinti virággként, hanem tuskészakállú rózsaként, amely dudál. Ez egy szokatlan és elképzelt mintázat, amely nem kötődik a hagyományos rózsaszimbolikához, így a rózsza itt inkább egy különleges, jelképes entitásként jelenik meg. Ikonográfiai szinten a tuskészakállú rózsza, amely dudál, a változás, a meglepő és a váratlan dolgok szimbóluma. Ikonológiai szinten a rózsza, amely tuskészakállal rendelkezik és dudál, lehet az idő múlásának, a változásnak és a múltó értékeknek a szimbóluma. A tuskék és a dudaszó egyfajta fájdalmat vagy hangoskodást is sugallhat.	negatív (66,1%)

11. táblázat. *Sok gondom közt, 1928 nyara*

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai szintű jellemzők a versben a rózsza itt nem jelenik meg szó szerinti virággként, inkább női alakként, akire a költő érzelmeiket projektál, vágy, gyengédség vonzalom kifejeződése. Ikonográfiai szinten a rózsza egy női alakot jelöl, akinek a közelében a költő elvégez bizonyos cselekvéseket, és érzelmeiket él meg. A rózsza lehet egyfajta inspiráció vagy vágy tárgya, amelyet az ikonológiai szint még pontosabban világít meg számunkra: a „veled vesződöm” vagy „szívembe lépsz”, arra utalhatnak, hogy a rózsza nem csak egy szimpla női alak, hanem a költő számára valódi érzelmi mélységgel rendelkező figura.	negatív (37,3%)

12. táblázat. *Zuzmara, 1928. november 26.*

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Ebben a versben a rózsza preikonográfijája az élő, szép és tiszta jelenséget hordozza. A rózsza általában a szépség, a szerelem és az élet szimbóluma, és a vers elején a rózsza-hasonlatot alkalmazva a költő kifejezi az életének egy szakaszát. A rózsza itt egyfajta referenciapont, egy olyan időszak jelképe, amikor az élete még virágzó volt. Ikonográfiai szinten a rózsza itt egyfajta kontrasztot képvisel. A vers folyamán a rózsához kötött pozitív jelentések kontrasztba kerülnek az elkorhad, fájdalmas és mulandóságát érzékeltető képekkel. Az elkorhad borsó és a könnyek hullása egyfajta ellentétet alkot a rózsával, kiemelve az élet és a múlás drámai ellentétét. Ikonológiailag a rózsának további mélyebb jelentése lehet. Mivel a vers a mulandóság és az élet nehézségei körül forog, a rózsza lehet egyfajta emlékeztető a múlt-ra, a szépségre és az elveszett időre. Az élet sérüléseinek és fájdalmainak közepette a rózsza fehérsége a tisztaságot és az emlékezetes pillanatokot is képviselheti. A rózsza szerepe tehát komplex, mivel nemcsak szépséget és életet szimbolizál, hanem az élet múlását és a múlt emlékeit is hordozza.	36,8%

A *Nyár* vers (13. táblázat) befejezésének négy változata ismert. Az első „szecessziós” megoldás, amely a nemzedéki életérzésre, a csalódottságra utal. A két későbbi átalakítás a „vihart” konkretizálja, politizálja. Nem vizsgálva mindhárom szövegváltozatot

(Szabolcsi, 1998), a vers szentimentelemzése alapján negatív (57,6%). Itt nem a tárgyak, hanem a tájrészletek jelennek meg olyan illogikus szisztémában, amit a leíró, a szemlélő határoz meg. Nem érvényesül a klasszikus szerkesztésrend, amely valamiféle leíró szemlélet (közelít, távolít) alapján rögzíti le a tájelemeket. Ha nem tulajdonítunk szimbolikus-allegorikus jelentést a „darázsnek”, a „mérges rózsának”, a „vörös nyárnak”, akkor olyan tárgyias leírását olvashatjuk egy nyári tájnak, amelyet új kontextusba helyez az utolsó versszak (Horváth, 2008).

A Nyár vers (13. táblázat) befejezésének négy változata ismert. Az első „szecessziós” megoldás, amely a nemzedéki életérzésre, a csalódottságra utal. A két későbbi átalakítás a „vihart” konkretizálja, politizálja.

13. táblázat. Nyár; 1929/1934

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai szinten a rózsza lehet egy szimbólum, amely a természet szépségét és az évszakok változásait kifejezi. A „mérges rózsza” a szépségével és intenzitásával együtt utalhat az élet kettősségére és az évszakok természetes folyamatára. Ikonográfiai szinten a rózsza a versben a természet részét képezi, és az emberi léttel kapcsolatos élményeket tükröz. A „mérges rózsza” lehet egyfajta ellentmondás, amely az élet szépségét és veszélyeit is megjelenítheti. Ikonológiai szinten a rózsza a versben lehet egy általános szimbólum a szépség és a változás iránti szeretetnek. A „mérges rózsza” lehet egy metafora az élet nehézségeire, de azért még mindig karcos és gyönyörű, ami utalhat az optimizmusra és az élet tartósságára. A rózsza a versben egy szép, de potenciálisan veszélyes elem, amely a természet szépségét és az élet kettősségét tükrözi.	negatív (57,6%)

1930 januárjában – igazít útba Gyertyán Ervin – *A Toll* című folyóirat közli József Attila bírálatát Babits *Az istenek halnak, az ember él* kötetéről, majd az év folyamán csatlakozik az illegális Kommunista Párthoz. Ebben az évben köti össze életét Szántó Judittal. Ekkor születik meg a *Regős ének* (14. táblázat), amely a rózsza-szimbólumot veszi elő ismét, és amely szentimentelemzése alapján semleges (55,6%).

14. táblázat. Regős ének, 1930

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Ikonográfiai szinten - a költő által megalkotott - pogány világba vezet a vers szimbolikája, ez a „művilég” létrehozott pogányságot a politikai utalásos rész mutatja a versben: „Nép rozsa ring a rózsában, / rege, róka, ejtem, / kasznár szíve káposztában, / rege, róka, ejtem. / Keni urát oly kenőccsel, / rege, róka, ejtem, / fizeti a népet löccsel”. Az ikonológiai szinten a rózsza az elrejtés, a titkolózás, a rejtélyesség szimbóluma. A rózsza szerepe a versben ezúttal inkább sajátos és szubjektív, a költő által kreált egyedi világ része, a <i>rozsa-rózsa</i> szójáték komplex egész világokat nyit meg egyetlen sűrített képben.	semleges (55,6%)

A vers szimbólumai kapcsolódása logikai sorrendbe állítható: sorsnézés (varázslás) – a meglátott tartalom – átok. A verscím a regölesre, az évkezdő ősi pogány szokásra utal, amelyre néhány motívum emlékeztet: a bika, az átkozódás és a „Láng legyen kecskéjük szarva”. A „Koromorrú bikát fejtem” és a kifejt bikatej (?) a varázslás és a szám mágikus misztikumát idézi („hét csöböröm jó vasában”), akárcsak a fellobbanó láng, illetve a mágikus kellékként megjelenő rózsa. Jelen van az erotika is, ami nem idegen a népszokás világtól (Horváth, 2008) A jelzőből és főnévből álló kéttagú szintaktikai címek pedig azért lehetnek érdekesek kérdésfelvetésünk szempontjából, mert sok esetben a jelző (a melléknév vagy a melléknevek) jóval nagyobb értelmezői, eseteként műfajjelölő orientációt nyújtanak a befogadó számára, mint maga a főnév, ami „elvine” a vers fő témáját jelölné meg, példa erre a *Derengő rózsa* (Horváth, 2020). „Mi marad meg a versből legtovább? Most is ugyanazt próbálom, csak a visszajáról: mi kopik el a versből leghamarabb? Erre is könnyű felelni: a jelző. Hosszú-hosszú költői és olvasói tapasztalatok bizonyítják, hogy még a jól rögzített versrészletből is a jelző esik ki a leggyorsabban. Legveszélyesebbek a sokjelzős szócsoportok; róluk bizonyosra vehető, hogy igen hamar felcserélődnek, helyettesítődnek vagy zümmögéssé válnak az olvasó fejében. A díszítő, az árnyaló, a szótagszámkitöltő jelző, egyáltalán: a sok jelző könnyen porlik.” (Nemes Nagy, 1987)

A rózsa-szimbolika az utolsó évek verseiben

Az 1937-es *Gyönyörűt láttam* verse (15. tábla) még visszanyúl a rózsa-metáforához, a versszentiment (érzelmi attitűd)-elemzés eredménye negatív (61,4%). Ismét előjön a kő-motívum és még egyszer a rózsa mint a gyengeség, törekenység jele. József Attila összes alkotása közül vizsgálva az utolsó, az 1937-év verseit, a szakirodalom úgy igazít el bennünket, hogy rendkívül letisztultak, tömörítettek ezek a versek. Élete legutolsó szakaszában íródtak, nem lehet tehát függetlenedni a halálától, és a munkássága egészét – mint ahogy a magunk létét – lehetetlen kivonni az elmúlásról gondolkodás alól. Éppen ezért megrendítő, hogy a *Gyönyörűt láttam* versben nem találunk a halálvágyra utalást (Fetykó, 2012), s meglepő módon a korai versek inkább tartalmazták ezt a jellegzetes vonást, mint ez az egyik utolsó. A gyenge rózsa végül megmarad tiszta, bibliai, a szebb időket idéző, a „gyönyörű” szimbólumaként.

15. tábla. *Gyönyörűt láttam*, 1937.

jellemzők	szentiment (érzelmi attitűd értéke)
Preikonográfiai szinten a rózsa „gyenge”, az általános szépség és törekenység szimbóluma, amely az édes és gyönyörű dolgokat képviseli. Elképzelt rózsaként ismerteti meg a költő a szépséget, ami a vers kontextusában lehet az ideális és a vágyott. Ikonográfiai szinten a rózsa egy metafora az álom és a valóság között, ahol a rózsa mint gyenge és szép képzelt elem az édes és szép álmokat jelképezi, míg a valóság mint egy nagy darab kő az élet keménységét és kegyetlenségét reprezentálja. Ikonológiai szinten a rózsa általános szimbóluma az édes és gyönyörű élményeknek, amelyektől a költő elkeseredett. A vers egyfajta keserűséget fejez ki az álmok és a valóság közötti konfliktuson keresztül, valamint az erőszak és a pénz kapcsolatával.	negatív (61.4%)

Következtetések és az eredmények interpretációja

Kutatásunk, szövegvizsgálati elemzésünk Panofsky metodológiai ajánlása alapján ikonográfiai-ikonológiai leírás céljával áttekintette, miként jelenik meg József Attila költészetében a rózsaszimbólum. Indítatásunk volt, hogy a rózsaszimbólum kevésbé kutatott a költő munkásságában, a legátfogóbb munkák is mindössze részben tesznek említést erről a jelképről. A kutatás gyakorlati hozadéka olyan művelődéstörténet-pedagógiai és befogadó-nevelési megközelítést adhat, amellyel gazdagítható az értő olvasóvá nevelés eszköztára.

Az elméleti háttérből következő elemzési keretet a kutatás – a pontosabb megértés és a korrekció végett – szakirodalmi háttérrel egészítette ki, majd a szubjektivitás kivédése céljából módszertani kombinációt, *szentimentelemzést* alkalmazott. Ebben a metodológiai megközelítésben, a kutatói kérdések mentén azt vizsgáltuk, miként váltakoztak a rózsaképek (a rózsaképek és -szimbólumok) József Attila „rózsás-verseiben”. Költeményeiben a rózsaszimbólum figyelmeztet-e a „mikrokozmoszt képviselő emberi test és az univerzum makrokozmosza azonos tulajdonságaira” (Géczi, 2020) vagy a „Paradicsom felidézését” jelenti és ezen túl alkalmat teremt-e „az antikizálásra” is (Géczi, 2007) és arra, hogy a rózsaszimbólum felidezésének újabb formáit nyitották-e meg a „rózsás versek”.

Azt feltételeztük, József Attila rózsás verseiben a jelkép olyan mintázatba rendeződik, amelynek sajátos jelentése keletkezik (Géczi, 1999). Célunk nem a verselemzés volt, hanem olyan elemzési keret megjelenítése konkrét példákban, a rózsaszimbólum bemutatásán keresztül, mely alkalmas lehet szimbólumok kapcsolódásának, rejtett összefüggéseinek kimutatására.

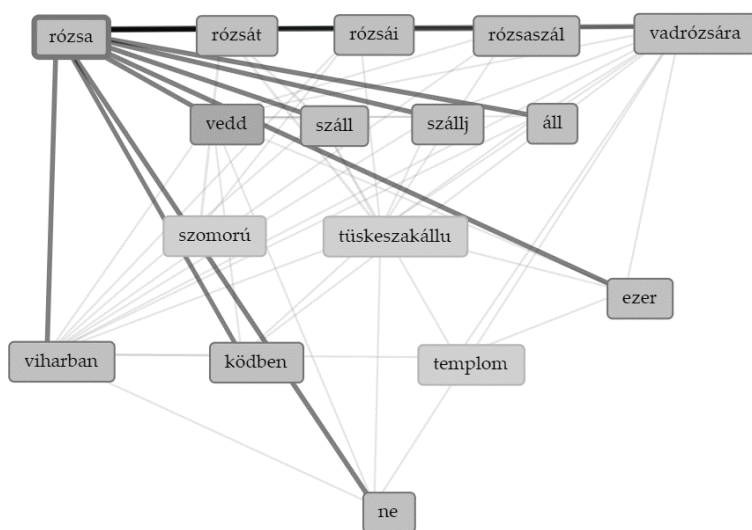
Megfogalmazhatjuk azt a következtetést, hogy amennyiben a versek keletkezési időrendjében vizsgálódunk, a szentimentelemzés eredményei váltakozó, hullámzó érzelmi attitűdöt mutatnak. Következésképpen ebben a kronologikus rendben a rózsaszimbólum mint jelkép konnotációja, szerepe is változik. Ha azonban a szentiment-értékek alapján emelkedő sorrendbe állítjuk a szóban forgó alkotásokat, nem az utolsó évek a legborúsabbak, ami az érzelmi attitűdöt illetik, hanem a korábbiak, legfőképpen a korai évek versei (16. táblázat). Összegzett tapasztalatunk a vizsgált alkotások esetében, hogy az alkotó „nyugalmas” és vészterhes időkben is alkalmazza a rózsaszimbólumot, amely tehát ellenállónak és reményt keltőnek találtatik minden időben.

16. táblázat. A szentimentelemzések eredményei (NYTK szentimentelemzővel¹ vizsgálva)

évszám	a vers címe	szentiment	érték
1928	<i>Zuzmara</i>	semleges	36,80
1928	<i>Sok gondom közt</i>	negatív	37,30
1924	<i>Szőke hajam</i>	pozitív	40,20
1928	<i>Gyereksírás</i>	pozitív	41,60
1928	<i>Derengő rózsza</i>	semleges	43,50
1923	<i>Templom; hulla; rózsza</i>	negatív	46,20
1923/24	<i>Medáliák</i>	pozitív	53,60
1930	<i>Regös ének</i>	semleges	55,60
1928	<i>Klárások</i>	semleges	56,40

évszám	a vers címe	szentiment	érték
1923	<i>Lázadó Krisztus</i>	negatív	56,90
1929/1934	<i>Nyár</i>	negatív	57,60
1937	<i>Gyönyörűt láttam</i>	negatív	61,40
1928	<i>Őreg minden</i>	negatív	66,10
1924	<i>Dicsértesség</i>	negatív	72,3

Sokszor „groteszk” megjelenítésben szokatlan jelzőkkel találkozunk az elemzéskor, ezt a szakirodalmi előzményekben is olvashatjuk, és a jelen elemzésben is különös szóösszetételekben látjuk a rózsát. Egy szövegelemző eszköz segítségével (2. ábra) a „rózsás versek” iterációja során az alábbi együttállások kivethetőek, a rózsza jelkép és konnotációi az alábbiak szerint rendeződnek, ahol kiemeltük a leggyakoribb kollokációkat, illetve szóváltozatokat. Ez az elemzés rámutat, hogy a vizsgált versekben megjelenő szóváltozatai a rózsza antropomorfizációját, emberi tulajdonságokkal felruházását mutatja; a cselekvésre vonatkozóan „áll”, illetve „száll”, mint egy madár, pozicionálást tekintve – kedvezőtlen – természeti közegben (viharban, ködben), illetve templomban találjuk a rózsza-jelképet (bibliai utalások), és szintén antropomorf tulajdonságokkal felruházott („szomorú”, valamint „tüskeszakállú”).

2. ábra. A rózsza-konnotációk, automatizált szövegvizsgálat alapján
(Az adatvizualizáció és az ábra Voyant-tools platformon készült)

Epilógus

„Mi történik azonban akkor, ha mindezekből egy porszem sem marad? Sem kép, sem rím, sem értelem? Sem főnév, sem jelző? Mi történik akkor, ha csak annyit vagyunk képesek meghallani egy versből, hogy: rózsza, rózsza, megítális rózsza? Egyáltalán: megmaradt itt valami? [...] Meg. Egy vers legislegutolsó foszlánya megmaradt. Megmaradt

az a végső, legellenállóbb, már absztrakt képlet, ami egy verssorban még azonos önma-gával: a szerkezete. A szavak elhelyeződése, szótagszáma, egymáshoz való viszonya. Nagyjából a hangalakjuk és (magyar formafelfogásra jellemző átvetéssel) a ritmusuk. Az eltorzult fedőszövegben teljesen ép a hármas ismétlés, a jelző négy szótagos hossza, a szavak nyelvtani funkciója. Úgyhogy nem is azon kell csodálkoznunk: mennyire eltor-zult, szétpertgett, megsemmisült ez a versemlék, hanem inkább azon, hogy pusztulásában is milyen tisztán, világosan mutatja meg a gerincét. Lefoszlott róla minden, arctalan lett és értelmetlen – de a csontváza tökéletes. Úgy látszik, a versemlékezet támasztékai közt nincs szilárdabb erő ennél az elvont összefüggésnél, a szerkezetnél, a mindig feltámadni kész, szépen tagolt csontvázánál.” (Nemes-Nagy, 1987)

Irodalom

- Angyalosi, G. (2018). A művészi állandó és a művé-szi változó – a József Attila-próba. *HÍD*, (6–7), 57–65. <http://tinyurl.com/yc8m5cfr> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Fetykó, J. (2012). „és megmarad a látszat” ... az élethez való ragaszkodás hitében – József Attila haláláról. n.a. Budapest. <http://tinyurl.com/bdxx8ct7> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Földvári, M. (2017). *Magyar Színszótár*. <http://tinyurl.com/4w94mwsx> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Géczi, J. (1999). A költészetről — József Attila szü-letésnapján. *Palócföld*, 45(2), 5–6. <http://tinyurl.com/uatpfxwc> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Géczi, J. (2007). *A rózsza és jelképei a keresztény középkorban*. Gondolat Kiadó. <http://tinyurl.com/3ss-7fkjv> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Géczi, J. (2007). *A rózsza jele*. Beszélgetés Géczi János biológussal, szimbólumkutatóval. *Ókotáj*, (37–38), 107. <http://tinyurl.com/2w8c87yc> Utolsó letöltés: 2023. 12. 20.
- Géczi, J. (2008). Ikonológia-ikonográfia mint a történeti pedagógia segédtudománya. *Iskolakultúra*, 18(1–2), 108–118. <http://tinyurl.com/ymcynsk> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Géczi, J. (2020). *A rózsza kultúrtörténete. A rene-szánsz. (Tézisek)* <http://tinyurl.com/4zujddj6> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Horváth, B. N. (2008). *A líra logikája: József Attila*. Akadémiai Kiadó. <http://tinyurl.com/tnfda2rw> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Horváth, K. (2020). Egy sajátos lírai műfajról József Attila, Radnóti Miklós és Kányádi Sándor verseiben. *Hungarológiai Közlemények*, 21(1), 50–61. <http://tinyurl.com/5chyz8y> Utolsó letöltés: 2023. 12. 20. DOI: 10.19090/hk.2020.1.50-61
- Farkas, J. L. (2020). *Szavak keletkezése: Klárisok*. <http://tinyurl.com/2s3xkh7r> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Magyar katolikus lexikon* (1993–2010). Szent István Társulat. <http://tinyurl.com/4nnuaemn> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Laki, L. J & Yang Z., Gy (2022). *Mondatszintű szentiment analízis teljesítményének javítása adatkiter-jesztéses eljárásokkal*. Magyar számítógépes nyelvés-zeti konferencia (18.). <http://tinyurl.com/2p8m2v94> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Nemes, N. Á. (1987). *Szó és szótlanság*. <http://tinyurl.com/2cxf5jdh> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Panofsky, E. (1984). *A jelentés a vizuális művészetek-ben*. Gondolat.
- Raj, T. (2004). A rózsza a Bibliában és a zsidó közös-ségben. *Eső*, 4. <http://tinyurl.com/3bneur3f> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Sipos, L. (2003). „...hiszen lehetnének jóbarátok.” : Babits és József Attila „találkozásai”. *Iskolakultúra*, 13(5), 51–55. <http://tinyurl.com/yw6tt7nw> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Szabolcsi, G. (1965). József Attila „Dicsértesség” e. versének ismeretlen változata. *Tiszatáj*, (3), 178–179. <http://tinyurl.com/2vsab8yj> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Szabolcsi, M. (1998). Nyár. In Veres, A. (szerk.), *Alkotói portrék a magyar irodalomból*. Horváth Iván. <http://tinyurl.com/2kv2hddc> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Tornai, J. (1969). József Attila egyik varázséne-ke, a Klárisok elemzése. *Irodalomtörténet*, 51(1), 803–810. <http://tinyurl.com/mywe8trf> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Tverdota, Gy. (1998). Mi a tétje az időrendnek József Attila gondolkodástörténetében? In Veres, A. (szerk.), *Alkotói portrék a magyar irodalomból*. Horváth Iván. <http://tinyurl.com/2kv2hddc> Utolsó letöltés: 2023. 11. 29.
- Újvári, E. (2019). Ikonográfia – korszakok lenyomata és tükre. *Per Aspera ad Astra*, 6(1), 49–62. DOI: 10.15170/paaa.2019.06.01.03

Jegyzet

¹ <https://juniper.nytud.hu/demo/sentana>

Absztrakt

A tanulmány József Attila egyes költeményeit a „rózsás” versein keresztül vizsgálja. Célja az, hogy a versek létrejöttét körülvevő életeseményeket és szentimentelemzést felhasználva egy, ez ideig egészében feltáratlan, kevésbé elemzett pályáivet rajzoljon meg. Az értelem és érzelmek kettősének kölcsönhatása, különösen a rózsa motívumán keresztül, mélyebb és másabb betekintést nyújt József Attila költészetébe. A tanulmány az elején bevezeti az olvasót a „rózsás” versek világába, majd fokozatosan mutatja be a versek és a költő életének összefüggéseit. A rózsa motívumát széles körben értelmezi, bemutatva annak szépséggel kapcsolatos, szenvedélyes és sebezhetőségi aspektusait, és azt, hogyan tükrözi e jelkép a költő életeseményeket és érzelmeket. Az életrajzi történések és versek közötti kapcsolatok folyamatosan kibontakoznak a tanulmány során. A szentimentanalízissel kiegészített ikonográfiai-ikonológiai stratégia egy olyan eljárás, amelynek segítségével információk nyerhetők az írott tartalmak emocionális töltetét illetően (Laki, 2022). Az alkalmazott szentimentelemzési metodológia segít a költői művek mélyebb megértésében és az érzelmi tartalmak feltárásában. A tanulmány emellett azonosítja, hogy József Attila rózsás versei nem csak a szépséget, szenvedélyt, hanem a sebezhetőséget és az ellenállást is kifejezik, s így a rózsa-motívum mentén az emberi élet számos aspektusát. Az írás összefűzi a költő személyes életét a művekkel, művelődéstörténeti adalékokkal, és mindezen keresztül bemutatja, hogyan jelennek meg az életesemények a költészetben, amint alkotói és befogadói szinten is gazdagítják a költői üzenetet.

Kulcsszavak: ikonográfia, ikonológia, szentimentanalízis, rózsa-képek